

מג. המודר הנאה מישראל או מדיר ישראל הנאה ממנו, מה דינו לענין מקח וממכר? מה הדין שהדיר הן את עצמו הן את האחרים?

שנינו: 'שאיני נהנה מישראל' – לוקח ביותר (מדמיו הקבועים) ומוכר בפחות. 'שישראל נהנין לי' (כלומר הנאתי אסורה על ישראל) – לוקח בפחות ומוכר ביותר.

מבואר בגמרא שמשנתנו מדברת במקח ממוצע, אבל מקח חריף שרבים קופצים עליו – מותר למודר למכרו אפילו שוה בשוה שהרי אין לו הנאה במכירתו אלא ללוקח [שלכן אמר שמואל שהלוקח כלי לבקרו ונאנס עליו – חייב כשואל, שכל ההנאה שלו]. ולאידך גיסא, סחורה שאין עליה קונים, מותר למודר ליקחנה אפילו שוה בשוה שאין לו הנאה אלא למוכר.

א. אפילו מקח חריף, כאשר הוא נמכר ביותר – הנאת מוכר היא ולא לוקח. וכן מקח גרוע, כשנמכר בפחות מדמיו – הנאת לוקח היא ולא מוכר (ר"ן ריטב"א ומאירי עפ"י הגמרא).

הרמב"ם סתם הדברים כלשון המשנה. ותמה המאירי על כך. יש אומרים שלדעתו להלכה יש לגזור בכל אופן אטו סחורה ממוצעת (עפ"י קרן אורה), או שלפי מה שפסק ויתור אסור במודר הנאה, אסור שוה בשוה בכל סוגי המקח כי עכ"פ יש קצת הנאה שאינה גרועה מהנאת ויתור האסורה (עפ"י חדושי חת"ס. ויש לפרש לפי"ז כוונת דברי התוס' להלן לב סע"ב).

ב. אין חילוק בין נכסים הנמצאים אצלו בשעה שנדר או הבאים לאחר מכן, שהרי הדיר אחרים הנאה ממנו עצמו והרי הוא ישנו בעולם (רשב"א).

ג. אם אסר על עצמו נכסי ישראל, אפילו לקח שוה-מנה במאתים אסור להנות ממקחו, שנדרו כבר חל על נכסיהם (ר"ן).

ד. מדברי הרמב"ם (ו,ז ובנושאי כלים) משמע שאם נדר מאדם פרטי, לא ישא ויתן עמו כלל, גזרה שמא יהנה – שהרי יכול לישא וליתן עם אחר. ורק בנדר מאומה שלמה לא גזרו. (וכן נקט הר"ן להלן מג. עפ"י הרמב"ם. וי"ג שם הרמב"ן). והמאירי כתב שאין נראה כן מהגמרא.

'שאיני נהנה להן והן לי' – יהנה לנכרים.

אם נדר הנאה כלפי בני אדם – הרי זה נדר הבאי ויהנה לאלתר, שאי אפשר לעמוד בנדר זה (עפ"י ריטב"א, וכ"מ מדברי הר"א שהביא הר"ן. ואולם נדר מישראל אפשר לקיימו בנכרים אפילו במקום שאינם מצויים כל כך. עפ"י חדושי חת"ס).

דפים לא – לב

מד. במה גדולה המילה ועד כמה מאוסה הערלה?

גדולה מילה:

– שנכרתו עליה שלש עשרה בריתות (רבי ישמעאל).

– שדוחה את השבת החמורה (רבי יוסי).

– שלא נתלה לו למשה הצדיק עליה אפילו מלא שעה (רבי יהושע בן קרח).

[רבי שמעון בן גמליאל אומר: לא למשה רבינו בקש שטן להרוג אלא לאותו תינוק... דרש רבי יהודה בר בונא: בשעה שנתרשל משה רבינו מן המילה באו אף וחימה ובלעוהו ולא שיירו ממנו אלא רגליו. מיד ותקח צפרה צר ותכרת את ערלת בנה ותגע לרגליו. מיד וירף ממנו...].

– שדוחה את הנגעים (רבי נחמיה).

- שכל המצות שעשה אברהם אבינו לא נקרא שלם עד שמל... (רבי י"ג: רבי מאיר. ובברייתא אמר רבי: שאין לך מי שנתעסק במצות כא"א ולא נקרא תמים אלא על שם מילה...).
- שאלמלא היא לא ברא הקב"ה את עולמו... שאילמלא מילה לא נתקיימו שמים וארץ...
- ששקולה כנגד כל המצוות... (י"ג כן במשנה בשם רבי).

מאוסה היא הערלה שנתגנו בה רשעים...

דף לב

- מה. א. מה שכרו של המתמים עצמו ומה ענשו של מי שאינו תמים?
- ב. אלו מאמרי רבי אמי בר אבא הוזכרו בסוגיא?
- ג. אלו מאמרים נוספים על אברהם אבינו הובאו בסוגיא?
- א. אמר רבי יצחק: כל המתמים עצמו - הקב"ה מתמים עמו...
אמר רבי הושעיא: כל המתמים עצמו - שעה עומדת לו (שעולה לגדולה)...
תני אהבה בריה דרבי זירא: כל אדם שאינו מנחש, מכניסין אותו במחיצה שאפילו מלאכי השרת אין יכולים ליכנס בתוכה...

אמר רבי (בעין יעקב: רבי לוי): כל המנחש - לו נחש...

- ב. מאמרי רבי אמי בר אבא:
אליעזר (עבד אברהם) כנגד כולם (חניכיו ילידי ביתו). יש אומרים: אליעזר הוא - שחשבונו כן (שמונה עשר ושלוש מאות).

בן שלש שנים הכיר אברהם את בוראו שנאמר עקב אשר שמע אברהם בקלי - חשבונו מאה שבעים ושנים.

יש אומרים בן ארבעים הכיר [יש מפרשים שנשלמה הכרתו. וי"א: הכיר לאחרים] (ע' רמב"ם עכו"ם א, ג ובנו"כ; מהרש"א ועוד).

'השטן' בחשבונו שלש מאות ששים וארבעה (ואילו יום אחד בשנה אין לו רשות להשטין, הוא יום הכפורים).

כתוב 'אברם' וכתוב 'אברהם' - בתחילה המליכו הקב"ה על מאתים וארבעים ושלושה אברים, ולבסוף המליכו על מאתים וארבעים ושמונה אברים; אלו הן: שתי עינים ושתי אוזנים וראש הגוייה (שאף אלו ברשותו ליהזר מעבירה).

עיר קטנה - זה הגוף. ואנשים בה מעט - אלו אברים. ובא אליה מלך גדול וסבב אתה - זה יצר הרע. ובנה עליה מצודים (וחרמים) [צ"ל גדלים] - אלו עוונות. ומצא בה איש מסכן וחכם - זה יצר טוב. ומלט הוא את העיר בחכמתו - זו תשובה ומעשים טובים. ואדם לא זכר את האיש המסכן ההוא - שבשעת יצר הרע אין מי שמזכיר לו ליצר הטוב.

החכמה תעז לחכם – זו תשובה ומעשים טובים. מעשרה שליטים אשר היו בעיר – שתי עינים ושתי אזנים ושתי ידיים ושתי רגלים וראש הגוייה ופה.

ג. אמר רב יהודה אמר רב: בשעה שאמר לו הקב"ה לאברהם אבינו התהלך לפני והיה תמים – אחזתו רעדה. אמר: שמא יש בי דבר מגונה. כיון שאמר לו ואתנה בריתי ביני ובינך נתקררה דעתו.

ויוצא אתו החוצה – אמר לו: צא מאיצטגנינות שלך. אין מזל לישראל.

אמר רבי אבהו אמר רבי אלעזר: מפני מה נענש אברהם אבינו ונשתעבדו בניו למצרים מאתים ועשר שנים, מפני שעשה אנגרייא בת"ח שנאמר וירק את חניכיו ילידי ביתו. ושמואל אמר: מפני שהפריז על מדותיו של הקב"ה שנאמר במה אדע כי אירשנה. ורבי יוחנן אמר: שהפריש בני אדם מלהכנס תחת כנפי השכינה שנאמר תן לי הנפש והרַבֵּשׁ קח לך.

וירק את חניכיו ילידי ביתו. רב אמר: שהוריקן בתורה (זרום בתורה. לשון אחר: הריקם מהתורה, שעשה בהם אנגרייא (ר"ן); זרום בזכות התורה, ובשבילה נצחו במלחמה פהרא"ש). ושמואל אמר: שהוריקם בזהב (שנתן להם זהב הרבה כדי שילכו).

אמר רבי זכריה משום רבי ישמעאל: ביקש הקב"ה להוציא כהונה משם... כיון שהקדים ברכת אברהם לברכת המקום – הוציאה מאברהם... (כלומר זכה בה אברהם מחמת עצמו ולא מחמת זרעו של שם. ער"ן ורא"ש).

פרק רביעי; דפים לב – לג

מו. מה בין המודר הנאה מחברו למודר הימנו מאכל?

שנינו: אין בין המודר הנאה מחברו למודר הימנו מאכל אלא דריסת הרגל וכלים שאין עושים בהם אוכל נפש. כלומר השאלתם במקום שאין משכירים כיוצא בהם, אבל במקום שמשכירים – אסור בכל הכלים (שהרי בדמי השכירות שמחל לו יכול ליקח מאכל. עפ"י ראשונים. ורש"י כתב: 'מי חזי כהנאה המביאה לידי מאכל').

ופרשו משנתנו כרבי אליעזר האוסר 'זיתור' במודר הנאה, כלומר דברים שאין דרכם של בני אדם להקפיד עליהם כגון מה שרגיל המוכר להוסיף מעט ללוקחים, גם הם אסורים במודר הנאה. אבל לחכמים המתירים – דריסת רגל (שאינן בני אדם רגילים להקפיד עליה. ראשונים) מותרת. וכן השאלת כלים שאין רגילים להשכירם.

א. 'דריסת רגל' שאמרו – בהעברה דרך חצרו ללא עיכוב, אבל התעכבות ושיבה שם, דרך בני אדם להקפיד בדבר הלכך אסור אף לחכמים החולקים על רבי אליעזר (רמב"ן, ומובא בר"ן ובנמו"י. וכ"מ מרש"י. וכן יש לשמוע מקושית הגמ' לט. 'אי בשנסכי חולה אסורין על המבקר אפילו עומד נמי לא'). ואסור אפילו נכנס לצרכו של בעל הבית, כי מ"מ נהנה מדריסת הרגל (עפ"י רשב"א ומאירי לט.). ובמאירי מובא שאף לעבור בביתו מותר (אך יתכן שברשות אין מקפידים ושלא ברשות מקפידים, וכן